

pH KAVRAMI VE HESABI

Arař. Gör. Can GÜNGÖREN

pH'in Önemi

- Sulu çözeltilerde hidrojen iyonu aktivitesi çok önemli bir rol oynar.
- Kimyada, çözünmüş hidrojen iyonu aktivitesinin ölçüsüne pH denir.
- pH bir çözeltinin asitlik veya bazlık derecesini tarif eden ölçü birimidir.

Asitler ve Bazlar

Arrhenius Teorisi:

- Suda iyonlaştığında hidrojen iyonu (H^+) veren maddelere asit denir. (*Asit Latince ekşi anlamına gelir.*)
- Bazlar ise suda iyonlaştığında hidroksil (OH^-) iyonu verirler.

Bazı asit ve bazlar;

- Asit: HCl , HNO_3 , H_2SO_4 , HAc
- Baz: $NaOH$, KOH , $Ca(OH)_2$, $Al(OH)_3$,

Lewis Teorisi

- Bu teoriye göre bir elektron çifti alabilen her madde asit, bir elektron çifti verebilen her madde bazdır.
- $H^+ + \ddot{N}H_3 \rightarrow NH_4$
- Asit + Baz

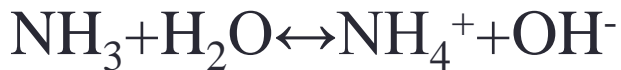
Asitler ve Bazlar

Brönsted-Lowery Teorisi:

- Bu teoriye göre suya proton (H^+) verebilen maddeler asit proton alanlar (H^+) ise bazdır.
- $NH_3 + H_2O \leftrightarrow NH_4^+ + OH^-$
- Burada NH_3 bir bazdır. Çünkü sudan proton almıştır. H_2O , bir asittir. Çünkü H^+ vermiştir.
- Öte yandan bu bir denge tepkimesidir. Sol yöne olan tepkime düşünülürse NH_4^+ iyonu bir proton vericisi, OH^- ise bir proton alıcısıdır. Dolayısıyla NH_4^+ iyonu bir asit, OH^- ise bir bazdır.

Asitler ve Bazlar

Bir başka deyişle tepkimede 2 asit ve 2 baz vardır. Her asit bir baz ile çifttir. Bunlara “ Eşleşik Çiftler” veya “ Konjuge çiftler” denir. Mesela NH_4^+ iyonu NH_3 bazının eşleşik asiti; NH_3 ise NH_4^+ iyonunun (asitinin) eşleşik bazıdır.

HAc: Asetik Asit (CH_3COOH)

$\text{Ac}^- : \text{CH}_3\text{COO}^-$

- NH_3 örneğinde su bir asit iken burada bir bazdır.

Protoliz

Böyle bir olay tek başına gerçekleşemez. Bunun için ortamda proton alıcı bir maddenin bulunması gerekir. Çünkü proton tek başına bulunmaz. O halde;

şeklinde ikinci bir sistemin bulunması gerekir.

Bu iki denklemin toplamı;

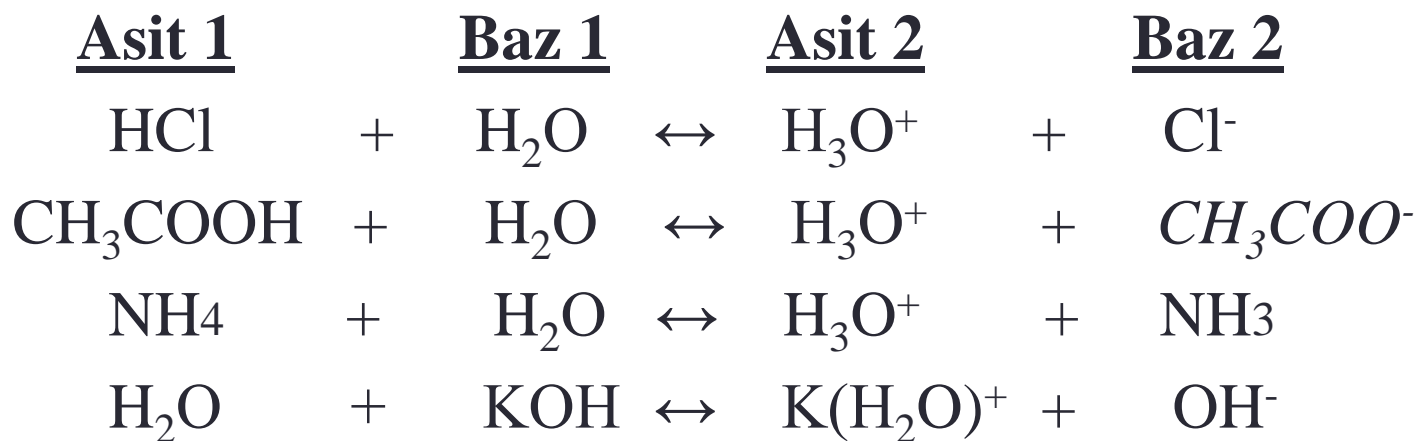

şeklindedir. Bu tepkimeye **protoliz**, tepkimedeki asit ve bazlara **protolit**, dengeye de **protoliz dengesi** denir. a , aktiviteyi göstermek üzere denge sabiti (K);

$$K = \frac{a_B a_{A'}}{a_A a_{B'}}$$

- Bazı örnekler:

- Görüleceği gibi asit ayrışması, baz ayrışması, hidroliz, nötürleşme gibi olaylar Bronsted Lowry'ye göre birer protoliz olayıdır.
- Buna göre bir asidin protolizi ancak proton alabilen, yani baz olan bir çözücüde, bir bazın protolizi ise proton verebilen yani asit olan bir çözücüde mümkündür.
- Örneğin HCl ve NH₃ benzende iyonlar halinde değil moleküller halinde çözünür.

Otoprotoliz

- Aynı bileşiğin iki molekülü arasındaki protolize otoprotoliz denir.
- Su; hem asitleri hem de bazları protoliz ettiğine göre hem asit hem de bir bazdır. **Yani anfoter bir maddedir.**

asit   baz

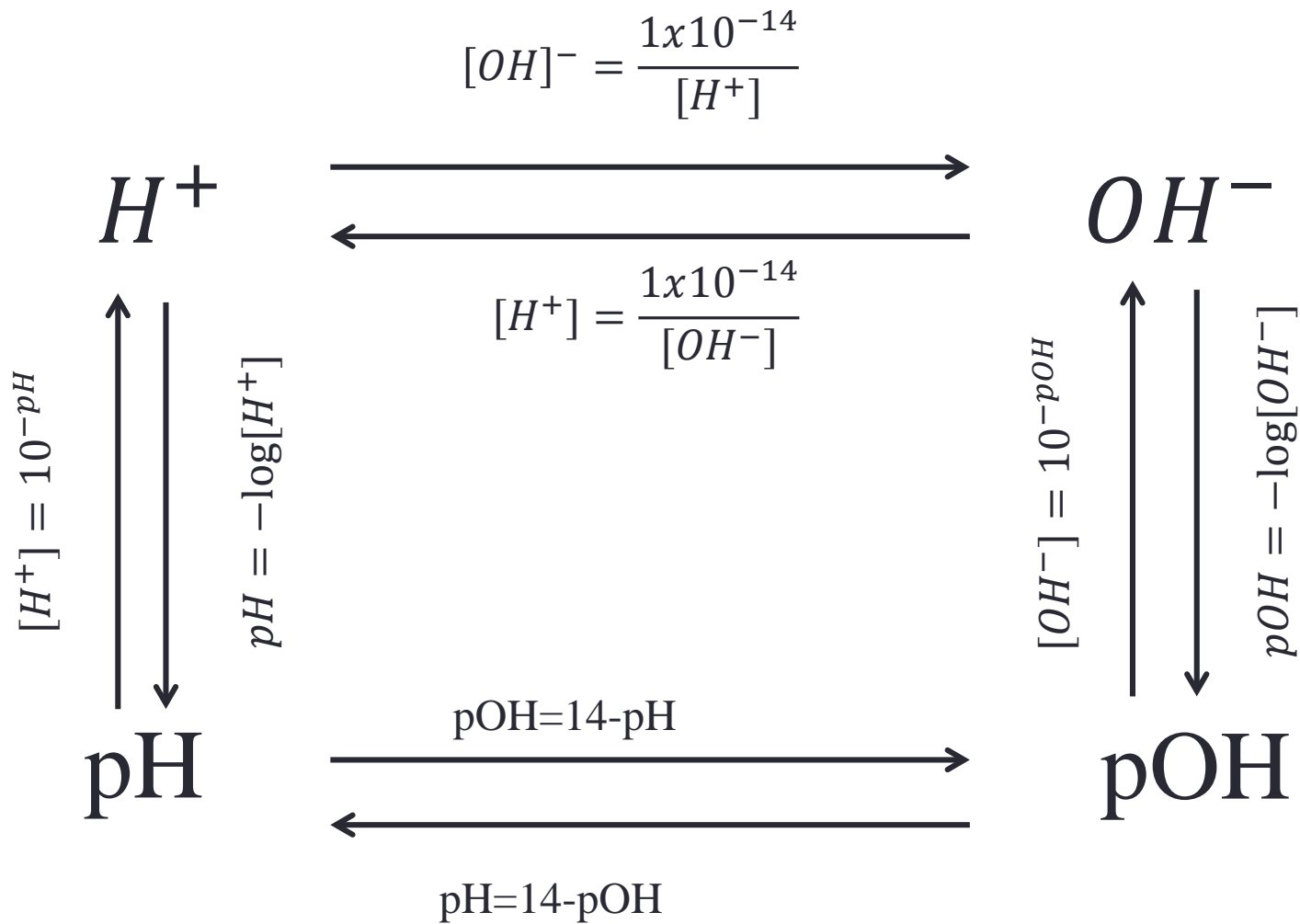

baz   asit

Örnekler

Kuvvetli Asit ve Bazların pH Hesapları

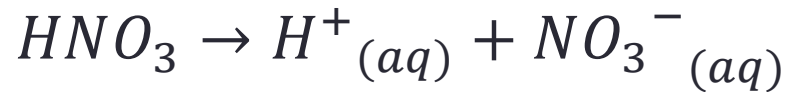
- Bir kuvvetli asit veya baz suda çözüldüğü zaman, nedeysen tamamen iyonlarına ayrılır. Örneğin H_2SO_4 suda çözüldüğü zaman suda çoğunlukla H^+ ve SO_4^- iyonları bulunur, çözünmeden kalan H_2SO_4 nedeysen hiç bulunmaz.
- Bu durum kuvvetli asitlerin ve bazların pH hesabını oldukça kolay kılar.
- Asit konsantrasyonu H^+ konsantrasyonuna eşittir.
- Sıkça rastlanan kuvvetli asitler hidroklorik asit (HCl), nitrik asit (HNO_3), perklorik asit (HClO_4) ve sülfürik asit (H_2SO_4)'tir.
- Kuvvetli bazlar ise Grup I hidroksitlerini (LiOH , NaOH , KOH , vb.) ve $\text{Be}(\text{OH})_2$ ve $\text{Ba}(\text{OH})_2$ dışında kalan Grup II hidroksitlerini içerirler.

Örnek 1. 0,055 M HNO_3 çözeltisinin pH'ını hesaplayınız.

Çözüm:

HNO_3 kuvvetli asittir.

Olduğundan son çözeltide H^+ 'nin konsantrasyonu 0,055 M olur.

$$\text{pH} = -\log[\text{H}^+] = -\log(0,055) = 1,26$$

Örnek 2. 0,10 M NaOH'un pH'ını hesaplayınız.

Çözüm:

NaOH kuvvetli baz olduğundan pOH hesabı üzerinden gidilir.

Denklemine göre son çözeltideki OH⁻ konsantrasyonu 0,10 M'dır.

$$\text{pOH} = -\log[\text{OH}^-] = -\log(0,10) = 1,00$$

$$\text{pH} = 14 - \text{pOH} = 14 - 1 = 13$$

Örnek 3. Bir çözeltinin pH'ı 6,88'dir. H^+ ve OH^- konsantrasyonlarını ve pOH'ı bulunuz.

Çözüm:

$$pH = -\log[H^+]$$

$$[H^+] = 10^{-pH} = 10^{-6,88} = 1,32 \times 10^{-7} \text{ M}$$

$$pOH = 14 - 6,88 = 7,12$$

$$[OH^-] = 10^{-pOH} = 10^{-7,12} = 7,59 \times 10^{-8} \text{ M}$$

Logaritma Hatırlatma:

$$10^2 = 100$$

$$\log_{10} 100 = 2$$

$$10^{-2} = 0,01$$

$$\log_{10} 0,01 = -2$$

$$-\log_{10} 0,01 = 2$$

Örnek 3. Bir çözeltinin pH'ı 8,50'tur. H^+ ve OH^- konsantrasyonlarını ve pOH'ı bulunuz.

Çözüm:

$$pH = -\log[H^+]$$

$$[H^+] = 10^{-pH} = 10^{-8,50} = 3,16 \times 10^{-9} \text{ M}$$

$$pOH = 14 - 8,50 = 5,5$$

$$[OH^-] = 10^{-pOH} = 10^{-5,5} = 3,16 \times 10^{-6} \text{ M}$$

Logaritma Hatırlatma:

$$10^2 = 100$$

$$\log_{10} 100 = 2$$

$$10^{-2} = 0,01$$

$$\log_{10} 0,01 = -2$$

$$-\log_{10} 0,01 = 2$$

Zayıf Asit ve Bazların pH Hesapları

- Zayıf asit ve baz çözeltilerinin pH hesabı ise daha karmaşıktır. Zayıf asit ve bazlar sulu çözeltilerde tamamen çözünmezler, çözünmüş olan kısımlarıyla dengede bulunurlar.

Örnek 4. 10^{-2} M formik asit (HCOOH) çözeltisinin pH'ını bulunuz. ($K_a=6,75 \cdot 10^{-4}$)

Çözüm:

	HCOOH	$\leftrightarrow$	H⁺	+	HCOO⁻
Başlangıç (M)	10^{-2}		-		-
Değişim (M)	-x		+x		+x
Sonuç (M)	$10^{-2}-x$		x		x

$$k_a = \frac{[\text{H}^+][\text{HCOO}^-]}{[\text{HCOOH}]} = \frac{x \cdot x}{(10^{-2} - x)} = 6,75 \cdot 10^{-4}$$

$$x^2 + 6,75 \cdot 10^{-4}x - 6,75 \cdot 10^{-6} = 0$$

$$x = \pm \frac{\sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$$

$$x = \pm \frac{\sqrt{(6,75 \cdot 10^{-4})^2 - 4(-6,75 \cdot 10^{-6})}}{2}$$

Eksi molarite olamayacağına göre;

$$x = [\text{H}^+] = 2,6 \cdot 10^{-3} \text{ M}$$

$$\text{pH} = -\log[\text{H}^+] = -\log(2,6 \cdot 10^{-3}) = 2,58$$

Örnek 5. 0,1 M asetik asit çözeltisinin pH'ı 2,87'dir. Asetik asit çözeltisinin iyonlaşma sabitini bulunuz.

Çözüm:

	HAc	↔	H⁺	+	Ac⁻
Başlangıç (M)	10 ⁻¹		-		-
Değişim (M)	-x		+x		+x
Sonuç (M)	10 ⁻¹ -x		x		x

$$\text{pH} = -\log[\text{H}^+] = 2,87$$

$$[\text{H}^+] = 10^{-2,87} = 1,35 \cdot 10^{-3}$$

$$[\text{Ac}^-] = [\text{H}^+] = x = 1,35 \cdot 10^{-3}$$

$$[\text{HAc}] = 10^{-1} - 1,35 \cdot 10^{-3} = 0,0986 \approx 10^{-1}$$

$$k_a = \frac{[\text{H}^+][\text{Ac}^-]}{[\text{HAc}]} = \frac{x \cdot x}{(10^{-1} - x)} = \frac{(1,35 \cdot 10^{-3})^2}{10^{-1}} = 1,8 \cdot 10^{-5}$$

Kaynaklar

1. web.adu.edu.tr/user/mdemir/K214/K21405asitbazteorisi.pdf
2. <http://www.sparknotes.com/chemistry/acidsbases/phcalc/section1.rhtml>
3. <http://www.lpscience.com/classes/apchemistry/baughner/printnotes/pH.pdf>
4. Berkem, A.R., Baykut, Berkem, M.L., Fizikokimya, İkinci Cilt, 1191s., 1994, İstanbul
5. <http://www.csun.edu/~jeloranta/CHEM102/discussion7.pdf>